

üçgende iki iç açının toplamı bunlara komşu olmayan dış açığı eşittir," problemi üzerinde düşünenlerin aklına, üçgenin hiç bir yüksekliği gelmez. Fakat, enerji probleminin çözümüne girişenler neyi amaç ve neleri engel olarak alacaklardır? Amaç ve engeller geometri problemi ifadesi kesinliğinde olacak mıdır ki çözümüne girişilebilirsin?

Geometrideki üçgenin algılanması kesindir Onu herkes aynı biçimde görür ve çözüme yarayan özellikleri algılar. Fakat enerji sorunu çok boyutludur. Çeşitli özelliklerin ve aralarındaki ilişkilerin bir kişi tarafından algılanması olanaksızdır Bu nedenle, değişik özellikleri ve ilişkileri algılayanlara yani değişik görüşlere ihtiyaç vardır ki sorun çözüme elverişli biçimde tanımlanabilsin. O halde, görüşlerdeki farklılığın nedeni; kişilerdeki amaç farklılığı ve bakılanın değişik görülmesindeki yarar da amaç ve engellerin olabildiğince çok özellik ve ilişkilerini saptayıp ele alınabilir veya çözülebilir sorunların tanımlanmasıdır

Matematik problemlerinin uygun bir süre içinde çözülememesi ve yaşam sorunlarının üstesinden gelinememesinin temel nedeni, karşılaşılan duruma uygun bir açıdan bakılmamasıdır. Bakış açısının çözüm için ne kadar önemli olduğunu Dört Ağaç bilmecesi açıkça göstermektedir: "Bir

bahçeye birbirinden eşit uzaklıkta olacak biçimde dört ağaç nasıl dikilebilir?"

Farklılık, görülen gerçeklerde değil bakışta. Bakışları bilinmeyenler, önceden öğrenilmiş kalıplar, şemalar etkiler Doğal olarak her kalıp herkese uymadığı gibi, bir problemi çözen belli bir bakış açısı başkalarında işe yaramaz. Dört ağaç probleminde çoğunluğun problemin öğelerinden biri (bahçe) hakkındaki görüşleri, onun bir masanın üstü gibi dümdüz olduğudur. Bu bakış açısı, bahçeyi böyle görüş veya varsayış önceden öğrenilenler sonucudur ve problemin çözümünü olanaksız yapar Fakat, bu genel varsayımı değiştiren ve bahçeyi engebeli (tepelere ve çukurları olan) algılayan bir bakış açısı bir değil iki çözüm bulur. 1) Üç ağaç bir eşkenar üçgenin köşelerinde, dördüncüsü köşelerden kenar uzaklığında olan tepenin üzerinde ve 2) üç ağaç bir eşkenar üçgenin köşelerinde, dördüncüsü köşelerden kenar uzaklığında olan çukurda

Bu bilmecenin öğrettiği şey, bakış açılarının bir varsayım olduğu ve daha ilginç varsayım değiştirilerek çözüme yarayışlı yeni bir görüşün elde edileceğidir Çözümüne yarayışlı bakış açısı, bilmecenin koşuluna (dört ağacın birbirinden eşit uzaklıkta olması) uyandır.

O halde, konuşmalarda, tartışmalarda, yazılı

ve sözlü basında ileri sürülen önerilerin "görüş değeri" taşıması: 1) ele alınan sorunların tanımını yani sonuçta neyin ve ne kadar elde edileceğini belirtmesine ve 2) amaç ve engellerin değişikliğini gösteren savunulabilir fikirleri içermesine bağlıdır.

Amaç ve engelleriyle bir sorunun verilen durumunu saptayan görüş, bunları koşullara uygun biçimdeki görüşlere değiştiren bakış açısı kadar değerlidir "Türkiye'de bir enerji sorunu vardır çünkü elektrik kısıntıları yapılmaktadır," ifadesi bir görüş değildir. "Türkiye'de enerji sorununu çözmek için gecikmiş hidroelektrik santrallerinin yapımı hızlandırılmalıdır," sözleri de değişik bir görüş değildir. Çünkü, birincisi sorunun belirtisinden, ikincisi

yalnız bir engelden söz etmektedir. Amaç, içeriği, büyüklüğü ve sonuçta elde edildiğinde hangi kıstasa göre onun istenen olduğuna karar verileceğini göstermelidir Değişik bakış açısı, ya amaç ya engeller veya ikisini birden değiştiren öneridir Çeşitli görüşleri inceleyip soruna olabildiğince eksiksiz tanımlayarak çözüme doğru ilerlemek isteyenler, görüşleri, açıklanan bu özellikler yönünden ayıklamalıdır. Yoksa, kimi ortak özellikleri olmayan ve kimi kurallara uymayan değişik seslerden gürültü olmayan beste beklenmemelidir

Erdoğan SAKMAN

PSIKANALİZİN İKİ DEVİ: SIGMUND FREUD VE ERICH FROMM

Aydın ARITAN

Geçtiğimiz yıl ölen Erich Fromm "Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları" adlı son kitabında, Freud psikanalizini üstün ve eksik yanlarıyla değerlendiriyor.

Batı düşüncesi içinde önemli yer tutan düşünürlerden bir tanesi de Sigmund Freud'dur Yirminci yüzyıla damgasını vuran Batı tipi toplum yapısı, ekonomik ve teknik gelişmelerin yanı sıra Freud'un öncülüğünü yaptığı düşünsel bir devrimin de sonucudur. Bastırma olayının önemini ve bilinç dışının ruhsal yaşamımızdaki önemini açıkça ortaya koyan Freud'un en büyük buluşu, bilinçli düşüncemizin bize gerçek duygu ve düşüncelerimizin ancak bir bölümünü, o da tül bir perde arkasından gösterebildiğini kanıtlamasıdır.

Ayrıca cinsellik konusunda da büyük yenilikler getiren Freud, Batı toplumlarında yeni bir ahlak biçiminin gelişmesine ve cinsel özgürlük devriminin gerçekleştirilmesine de düşünsel yönden büyük bir katkıda bulunmuştur

Sigmund Freud bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak 1856'da Avusturya'da doğmuş ve bütün yaşamını Viyana'da geçirmiştir İkinci Dünya Savaşı nedeniyle göç ettiği Londra'da bir yıl yaşadıkdan sonra 1939 yılında, yani tam 83 yaşında ölmüştür

Önceleri hukuk öğrenimi yapmak istemişti Freud. Ama sonra tıp ona daha çekici geldi Bir kaç yıl Von Brücke'nin fizyoloji laboratuvarında çalıştıktan sonra, beyin anatomisi uzmanı Meyner'in yanında eğitim gördü. Ekonomik zorluklar onu bilimsel araştırmaları bırakıp, nörolog olarak çalışmaya zorlayınca Viyana'lı doktor Josef Breuer'in hipnotizma yöntemiyle yakından ilgilendi Doktor Breuer hastalarını hipnotik uykuya sokuyor ve onlardaki ruhsal bozuklukların kaynaklarını bulmaya çalışıyordu. Hasta bilinçli zihnin etkisinden sıyrılınca, hem eski unuttuklarını hatırlıyor, hem de daha objektif (nesnel) ve doğru düşünmeyi başarıyordu

Freud kendi çalışmalarında hipnotizma yerine serbest çağrışım yöntemini uygulamaya başladı Doktor hastanın arkasında oturuyor, sakin ve sessizce onu dinleyerek çocukluk dönemine yönelmesini sağlıyordu Bu pasif halinden, ara sıra söze karışıp, hastanın çağrışımalarını yönlendirmesi ile kurtuluyordu doktor. Böylelikle psikanaliz yönteminin temelleri, atılmış oluyordu İnsanın anlaşılması ve

Property of the Erich Fromm Document Center. For personal use only. Citation or publication of material prohibited without express written permission of the copyright holder.
Eigentum des Erich Fromm Dokumentationszentrums. Nutzung nur für persönliche Zwecke.
Verwendbarungen - auch von Teilen - sind ohne schriftliche Erlaubnis des Rechteinhabers.

ruh hastalıklarının tedavisinde yepyeni ufuklar açılmıştı artık bilimin önünde

Sigmund Freud'un düşünce sistemini ve önemli buluşlarını incelemeye önce, bütün yaratıcı düşünürlerin karşısına çıkan tarihsel ve toplumsal engellerin neler olduğunu gözden geçirelim:

BÜTÜN YENİ TEORİLER HATALIDIR

Her "yeni" düşünsel sistem bazı hataları içinde taşımak zorundadır. Bu hatalar o düşünürün dehasının ya da yeteneklerinin eksikliğinden doğmaz. İnsan beynine özgü temel bir çelişkinin ürünüdür daha çok. "Yeni" dememizle birlikte, o düşünceyi onun yeniliğine ters bir biçimde kısıtlayıcı bir kategoriye sokmuş oluruz. Yaratıcı düşünce ise her zaman eleştirel olan düşüncedir ve gerçeğin anlaşılmasına biraz daha yaklaşıyor insanları. Bu yönüyle de özgürleştirici bir işlevi vardır.

İkinci olarak, düşünür bu yeni düşüncesini çağının ve içinde yaşadığı toplumun "ruhuna uy-

gun olarak ifade etmek" zorundadır. Farklı toplumların değişik "sağlıklı insan aklı" anlayışları, başka başka düşünce kategorileri ve farklı mantık yapıları vardır. Ayrıca her toplum kendine özgü bir "sosyal süzgeç"e sahiptir. Yalnızca belirli ve toplumun yapısına uygun düşünce, ideal ve deneylere (yaşam pratiğine) izin veren bu "sosyal süzgeç"i aşamayan bütün ruhsal ve düşünsel etkinlikler "düşünülemez" olarak kalırlar. "Düşünülemeyen" şey aynı zamanda "söylenemeyen" dir. Çünkü o toplumun dilinde kendisi için "düşünülemez" olan şeyleri tanımlayacak sözcükler bulunmaz.

Örneğin, bütün bireylerin kendi el emekleri ile yaşadıkları ve artık değer üretilmeyen bir toplum yapısı içinde sömürme olayı "düşünülemez"dir. Çünkü bu durumda bir başkasını kendisi için çalıştırmak, üretim artışına yol açmayacağından anlamsız bir şey olurdu. Yine aynı tür toplumlarda mülkiyet kavramına karşılık olacak bir sözcük bulunmuyacaktı. Nitekim dillerin tarihleri incelenecek olursa "sahip olmak" ya da Latince "privare" (özel) gibi sözcüklerin dillere girişinin oldukça yeni ve toplumsal yapıların değişmesi ile birlikte olduğu görülecektir.

Kısaca, düşünür uzlaşması olanaksız bir çelişki içinde dir. Bir yandan içinde yaşadığı toplumun "sosyal süzgeç"ine ve kültürünün gereklerine uygun düşünmek, öte yandan da onları aşacak düşüncelere varmak zorundadır. Bir diğer sorunu da yeni ve yaratıcı düşüncelerini tam açıklayabilecek sözcüklere sahip olmayışıdır. Bu etkenlerin doğrultusunda sonucunda oluşturulan her yeni düşünsel sistem, zorunlu olarak yeni ile eski ve geleneksel olanın bir karışımıdır. Bu yüzden de bazı eksiklik ve hataları da beraberinde taşır.

Tarihsel süreç içinde toplum yapıları ve "sosyal süzgeç" ler değiştikçe, düşünsel sistemlerin gerçekten yeni ve değerli yanları ile, görelili ve düşünürün içinde yaşadığı toplumun koşulladığı yanlarının birbirlerinden ayrılabilmesi mümkün olur.

FREUD'UN SINIRLARI

Yukarıda söylediklerimizi Freud'a uygulayacak olursak, karşımıza onun aşamadığı bazı toplumsal değer yargıları ile kişisel inançları çıkar:

Bunlardan birincisi, Freud dönemindeki bilimsel aşamanın bir uzantısı olarak çok yaygın olan burjuva maddeciliği görüşüdür. Freud'un en çok etkilendiği hocası Von Brücke'nin de temsilcisi olduğu bu görüşe göre, her ruhsal olayın fizyolojik (be-

densel) bir nedeni ve kaynağı vardır. Bu inancın etkisinden kendisini kurtaramayan Freud için fizyolojik kaynağı bulunmayan bir ruhsal olay "düşünülemez" di.

Bilim o zamanlar emekleme dönemindeydi ve hormonal etkilerin psişe üzerinde yarattıkları değişiklikler de pek bilinmiyordu. Fizyolojik ve psikolojik beraberliğe en iyi örnek olarak Freud'un gözlemleyebildiği tek olay cinsellikti. Eğer cinsellik tüm insanı tutkuların temeli olarak açıklanabilirse, bütün psikik olayların fizyolojik bir temele bağlanması mümkün olacak ve teori doğrulanacaktı. İşte Freud'un cinselliği tüm insanı etkilemelerin temelini yerleştirmeye çalışması ve ona aşırı bir önem vermesi bu istekten doğmaktaydı.

Freud'un düşüncelerini sınırlayan ikinci etken, onun dünyaya otörter-ataerkil bir burjuva gözüyle bakmasıdır. Kadının erkeğe eşit olduğu bir toplum yapısı, bu düşünce biçimi nedeniyle Freud için "düşünülemez" di. Ona göre kadın başkasını sevmeye yeteneğinden yoksun ve ancak kendini sevebilen (narsist), cinsel açıdan da soğuk bir yaratıktır. Erkekler kadını avlanacak bir "nesne" gibi görürler. Elde edilene dek abartılıp, yüceltilen kadın ilk cinsel birleşme sonunda elde edilince, çocuk doğurmaya ve iyi bir ev kadını olmaya itilir. Tıpkı Freud'un kendi evliliğindeki gibi. Erkeklerin cinsel hazzı bir elde etme, ele geçirme olayı olarak yaşamaları da bu açıdan bakınca normaldir.

Sevgiyi kendi toplumsal sınıfı içerisindeki biçimiyle görüp, tanıyan Freud, onu bir nesneye yönelmiş cinsel bir tutku olarak almak yanlışına düşer. Kendi toplumu ve onun da ancak belirli bir sınıfı için geçerli olan bu çarpık kadın ve sevgi anlayışını tüm insanlık ve bütün toplum biçimleri için geçerli sanması Freud'un kör noktasıdır. Özel bir durumu genelleştirmesi, onun düşüncelerinin önemini daraltıp, sınırlamıştır.

Freud'un etkilendiği düşünce akımları ve onun düşüncelerine zincir vuran toplumsal-kişisel etkiler acaba Freud'un düşüncesine nasıl yansıtıldı? Şimdi Freud'un önemli buluşlarını ve onların bağlı oldukları zincirlerden nasıl kurtarılabilirlerini inceleyelim:

ÜST BEN — BEN — ES

Freud'un teorik düşünceleri insan mekanizmasının nasıl çalıştığını açıklaması ile başlar. Ona göre "ben" denilen bilinçli alan "üst-ben" ile "es" arasında yer alır. Üst-ben ve es'in çelişik, hem de

karşıt istek ve eğilimleri arasında bir uyum kurmaya çalışan ben'in görevi, bir yandan organizmayı dış gerçeğe uydurmaya çalışmak, öte yandan da es'den gelen güdülerle, itkileri vicdan ve ahlak açısından denetlemektir. Türkçe'de zamirler erkek ya da dişi diye ayrıldığı ve ayrıca dilimizde cinsiz (nötr) zamir de bulunmadığı için, dilimizde tam karşılığı bulunmayan "şu" veya "o şey" diye adlandırılabilir es, insandaki her türlü bilinçsiz itki ve güdülerin kaynağıdır. Tek amacı hazzı ulaşmak olan es'de bir düzen ve organizasyon yoktur. İşte bu dağınık haldeki güdülerini "ben" aracılığı ile denetleyen şey de üst-ben'dir. Anne ve baba ile toplumun içimizde yer etmiş bölümüdür bu, Freud'a göre.

Freud psikanalizin temel hedefi, ben ve üst-ben'i güçlendirerek, es'i yani dağınık haldeki güdülerini denetim altına almaktır. Freud içinde bulunduğu toplumda, zenginliklerin çoğunu kendi yanına çeken bir azınlığın gücünü zorlama ve sansürle koruduğunu görmüş ve bunu kendi teorisine yansıtmıştır. Es, kültürsüz kitleleri sembolize eder. Ben ise, gelişmiş elit tabaka anlamına geliyordu. Tıpkı toplumsal modelde olduğu gibi ben es'i yönetip, denetlemek ve ona bir biçim vermek durumundadır. Burada anahtar sözcük olan "denetim" Freud'un toplum görüşünü, teorisine nasıl bağladığını gösterir bize.

Baskı ve denetim, düzenlerin korunmasını sağlar. Ama sorunların çözümü için tek yol değildir hiç bir zaman. Kısaca "üst-ben-es" şeması, denetimsiz, korkusuz ve sömürüden uzak, özgür insanların bir arada yaşayabilecekleri bir toplum yapısına olanak tanımayan, hiyerarşik bir düzen biçimidir.

BİLİNÇDİŞİ

Freud "düşünmek" ile "olmak" arasındaki çelişkinin farkına varmıştı. O zamana dek, bir insanın söylediği gibi olduğuna inanılırdı. Eğer bir baba çocuğunun eğitiminde yararlı olduğu için onu dövüyorsa, bu hem doğru, hem de ahlaki bir davranış sayılırdı. Ama Freud'un buluşundan sonra böyle düşünmek olanaksızlaşmıştır.

Bizim kendi hakkımızda düşündüklerimiz ve inandıklarımız ile gerçek kişiliğimiz özdeş olmayabilir. Çoğu kez davranışlarımızın nedeni olarak fedakarlık, sevgi ya da görev duygusunu gösterebilir ve buna gerçekten de inanabiliriz. Ama belki de bizi bu davranışlara iten bambaşka güdülerdir, güçlü olma isteği, mazoist eğilimler ya da

sadızm gibi Düşünülen ve söylenen ile gerçek arasındaki farkı bilince olaylar çok başka gözükür insana Artık çocuğunu döven babanın bu davranışı ahlâk açısından eleştirilebilecek, hatta insanlar "acaba baba bu davranışa gizli sadist duygularının tatmini için mi yöneldi?" diye düşüneceklerdir "İyi niyetli olmak" Freud'un bilinçdışı kavramını ortaya koymasından sonra, bir özür sayılmaz. Çünkü iyi niyet, insanların kötü ve yanlış davranışlarını gizlemekte kullandıkları en tanınmış maskedir

"Düşünmek" ile "olmak" arasındaki karşıtlığın bilincine varmak insanı gerçeğe ulaştıracak ve insan anlayışı bakımından devrim yaratabilecek büyük bir buluştur Ama çocukluk dönemi cinsel isteklerinin bilinçli zihince bastırılması olayına aşırı bir önem veren Freud, düşünce ile olmak arasındaki ilişkiyi gerçekte, düşünce ile bastırılmış çocukluk dönemi cinselliği arasındaki uzlaşmazlık biçiminde açıklayarak bu büyük buluşunun anlamını daraltmıştır

OİDİPUS KOMPLEKSİ

Freud her nevrozun temelinde çözülmemiş bir Oidipus kompleksi yattığına inanırdı. Dört-beş yaşlarındaki erkek çocuk kendisinde ilk cinsel duyguların uyanması ile birlikte annesine karşı cinsel bir istek ve bağlılık duymaya başlar Onu yalnızca kendisinin kılmak istediği için de, babasını rakibi gibi görür Bu duygusu, giderek babasına karşı düşmanlık hissetmesine ve onu ortadan kaldırarak onun yerine geçme isteğinin belirmesine yol açar Ama babası ondan güçlü olduğu için, aynı zamanda korkar da babasından Çünkü baba çocuğu hadım edecek güce sahiptir.

Freud'un buradaki en önemli buluşu, küçük erkek çocuğun anne ya da bir anne figürüne olan bağlılığının derinliğini ortaya koymasındır Anne tarafından korunma, sevilme ve beslenme gereksinimi gerçekten de çok önemlidir çocuğun yaşamında. Ama bunun cinsel kaynaklı olduğu savi, Freud'un yanıltığı noktaydı. Erkek çocuğun, hatta çoğu yetişkin erkeğin bile, annelerine olan düşkünlük ve bağlılıkları cinsel bir nedene dayanmaz. Onları böyle davranmaya iten şey, çocukluk dönemindeki hiç bir çaba göstermeden elde ettikleri korunma, beslenme ve şefkat duygularına olan özlemlerdir. O cennetsi ortama duyulan özlem, annelere olan bağlılığın gerçek nedenidir.

Oidipus kompleksinin ikinci yanı olan, babayı bir rakip gibi görmek ve hem ondan korkmak, hem de onu ortadan kaldırmak istemek duygusu da Freud'un başarıyla gözlemediği gerçeklerden biri-

sıdır Ama bunun anneye duyulan cinsel istek ve bağlılıkla pek bir ilgisi yoktur Kendi içinde yaşadığı ataerkil topluma özgü bir olguya Freud, her zaman yaptığı gibi genel ve evrensel bir boyut vermek hatasına düşer burada da

Ataerkil bir toplumda oğul babasının emir ve isteklerine bağlıdır Adeta babasının malıdır ve kaderi de onun tarafından belirlenir Babasına itaat etmek, onun isteklerini kendii hedefleri kılmak zordur oğul Böyle bir baskı altına girmek, her baskının sonucunda olduğu gibi ezilenin ezene karşı bir nefret duyup, onu ve baskıyı ortadan kaldırmasına yol açar Ama çağdaş toplumlarda genellikle oğula bırakılacak bir mal ya da toprak bırakımı olmadığından, bu aile içi düzen değişmiş ve aşılmıştır

Ataerkil toplumlarda yüzyıllarca süre gelen bu baba-oğul çekişmesini sezen Freud'un, bunu vurgulayarak ön plana çıkartması ne denli başarılıysa, bunu cinsel rekabetin bir sonucu olarak açıklamaya çalışması da o denli hatalıydı

Cinsel olmayan bir korunma, beslenme ve sevgi gereksinimi ile cennetsi ana kucağına duyulan özlem ve ataerkil toplum yapısının ürdü olan baba-oğul çekişmesini birleştiren Freud, bunları Oidipus kompleksi adı altında bütünleştirmişti

Freud içinde yaşadığı toplumun ve sınıfının Viktoria çağı ahlâk anlayışından kendisini kurtarmamıştı. Hastaları da kendisiyle aynı sınıftan oldukları için, kendi toplum biçimini, burjuva sınıfına ve o sınıfa ait insanların düşüncelerini tüm insanlık için geçerli ve gerçek sanmak yanlışına düşmüştü. Eğer Freud başka bir toplum içinde yaşamış olsa veya değişik toplum ve sınıf yapılarından hastaları bulunsaydı, şüphesiz bambaşka düşünürdü

Geçtiğimiz günlerde ülkemizde de yayınlanan "Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları" adlı kitabında daha sonra Freud'un yansıtmaya, narsizm, karakter bilimi, çocukluk döneminin önemi, rüya yorumu tekniği, ölüm ve yaşam içgüdüleri konularındaki buluşlarına da değinen Erich Fromm şöyle bitirir kitabını: "Galile insanlara dünyanın evrenin merkezinde olmadığını, Darwin ise insanın Tanrı tarafından yaratılmadığını öğretmişti. Ama Freud'dan önce hiç kimse, bilinçli düşüncenin gerçeği saptırabileceğini böylesine açıklıkla koymamıştı ortaya Artık insan bilim yoluyla maddenin sınırlarına varmıştır. Ama aşamayacağı şeyler vardır Önce araştırılan ve araştırma alanı olan kendisini bile çözmekten acızdır insan Yani artık o gururlu insan tipi gitmiş, yerine sınırlarını bilen ve mütevazı olan gelmiştir Toplum yapımız, kültürümüz ve hatta

çağımız bile Freud dönemine oranla çok başka, çok farklıdır Cinsellik çelişkilerin ve bastırma olaylarının tek kaynağı olmaktan çıkmıştır artık.

Tüm bilimler gibi psikanalizin görevi de, insanlara kendi güçlerini tanıtır, onları kullanmayı öğretmek, onları özgür ve mutlu kılacak gerçeğe biraz daha yaklaştırmaktır İnsanlara doğrunun "sahip olmak" değil, "olmak" olduğunu göstermesi ve onlara gerçek sağlıklı insan tipinin örneklerini vermesi gerekir "

ERICH FROMM

İnsanlığa Mevlâna'nın "hamdım, piştım, yanıyorum" sözündeki hamlıktan pışkın olmaya geçiş yollarını göstermeye çalışan Erich Fromm 23 Mart 1900'de Frankfurt'ta bir Yahudi-ailesinin tek çocuğu olarak dünyaya geldi Daha sonraları "nevrotik bir çocuk" olduğunu anlatan Fromm'un gençliği sıkı bir Yahudi eğitimi olarak geçti "Yalnız bir çocuktum Pek arkadaşım yoktu ve bol bol okurdum Birinci Dünya Savaşı beni çok etkilemişti O zamanlarda tüm dünyada egemen olacak bir barışın hayalini kurar ve gelecek bir mesih'in insanları kurtaracağına inanırdım," diye anlatan Fromm, 1918 yılında Heidelberg'e giderek psikoloji, felsefe ve sosyoloji öğrenimi görmüştü. Daha sonra ünlü iktisatçı ve sosyolog Alfred Weber'in yanında felsefe doktorasını tamamlar 1922-1926 yılları arasında Münih ve Berlin'de psikanaliz dersleri gören Fromm, psikanaliz ve sosyal araştırma dallarında doçent olur 1930'da Adorno, Marcuse ve Horkheimer gibi tanınmış isimlerin yer aldığı ünlü Sosyal

Araştırma Enstitüsü (Frankfurt Okulu) ne katılır Fromm İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1934 yılında Amerika'ya göç eder ve orada 1939 yılına dek New York-Columbia üniversitesinde öğretim üyeliği yapar. Bu arada "International Institute for Social Research" Enstitüsünde psikanaliz konularında araştırmalarını sürdüren Fromm, Vermont ve Yale üniversitelerinde de dersler vermiştir Karısının sağlığı yüzünden New York'tan ayrılmak zorunda kalan Fromm, 1951'den sonra Meksika Millî Üniversitesinde profesör olarak görev almış ve bu arada çeşitli üniversitelerde konuk profesör olarak dersler vermiş, seminerlere katılmıştır

Çocukluğundan beri içinde yaşadığı barış duygusunun yeni geliştirilen atom silâhları ile tehlikeye düştüğünü gören Erich Fromm, Amerika'da en önemli savaş karşıtı örgüt olarak bilinen SANE'in kurucuları arasında da yer almıştır

"Ömrüm boyunca bütün çabam, bireyi ve bireyin içinde yaşadığı toplumu yöneten yasaları bulmak yolunda oldu" diyen Fromm, Freud'un bireysel psikanalizin toplumsal bir boyut vermeye çalışmıştı Ayrıca Doğu felsefelerine olan ilgisi, onun mistik düşünceye büyük ilgi ve sevgi duymasına yol açmıştır. Ülkemizde tanınan "Sevme Sanatı", "Sevgi ve Şiddetin Kaynağı", "Hürriyetten Kaçış", "Çağımızın Özgürlük Sorunları", "Psikanaliz ve Zen Budizmi" gibi kitaplarından başka "Aklı Başında Toplum", "İnsan Yıkıcılığının Anatomisi", "Psikanaliz ve Din", "Olmak ya da Sahip Olmak" ve "Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları" adlı yapıtlarıyla büyük üne kavuşan ve Batı dünyasının yeni "peygamberi" diye tanımlanan Erich Fromm gerçek yaşamında söylediklerine ve felsefesine uygun yaşayan, güleryüzlü ve mütevazı bir insandı

Hep düşlerinde yaşadığı ve özlemle dolu olduğu sömürsüz, bu nedenle onu gizlemek için bir takım yalanların söylenmediği, gerçeğe ve insana yakın, sevginin ve aklın egemen olduğu, özgür, birbirini seven, barış ve mutluluk içinde insanların bir arada ve elele yaşadıkları bir toplumun hem yollarını gösteren, hem de kendi yaşamıyla buna örnek olan Fromm, 18 Mart 1980 günü İsviçre'nin Locarno şehrinde öldü Ölümünden bir gün önce kendisiyle yapılan bir röportajda bakın neler söylüyordu. "Endüstri toplumlarının temel hedefi olan maddi gereksinimlerinin giderilmesi insanlarda yaşam zevkinin, canlılığın yok olmasına ve anlamsız bir can sıkıntısına yol açtı. Herkes bir an önce uykuya dalıp da, kendini ve yaşamını unutmaya çalışıyor. Ama mutluluk parayla ya da başka bir yolla satın alınmaz O, ancak kişinin kendi çabasına bağlıdır ve

İçten gelir.. Bence insanların tüm acılarının tek bir kaynağı var: Sevgiyi bilmeyişleri ve onu yaşamlarının temeli kılmamaları..."

Evren dili sevgidir. Sevgi boyutundan ses veren evrenden cevap alır. Tüm evrenle birleşir ve yalnızlıktan kurtulur. Çünkü tüm yaratılmışların özü ortaktır ve bu öz sevgidir.

Kaynaklar:

- 1) "Greatness and Limitations of Freud's Thought" Erich Fromm, 1980
- 2) "Mut Zum Menschen", Dr. Rainer Funk, 1978
- 3) "Das letzte Interview mit Fromm", Stern Sayı: 13/1980, Sayı: 306-309

«İNSAN VE MÜHENDİS»TEN PARÇALAR: II

NETİCE ALMA SANATI

Nüvit OSMAY

Ziya Paşanın meşhur bir beyiti vardır, yeni dile göre karşılığı şu olabilir:
Ya bir işe önceden başlama,
Yahutda başladığın işi bitir, yarıda bırakma!

Bence ilk okuldan en yüksek öğrenime kadar her eğitimin ilk amacı bu olmalı, başlanan işi bitirme şuuru daha küçük yaşta kafalara aşılanmalıdır.

Başkenti dolaşan yabancı bir uzman yarıda kalmış bina ve yolları işaret ederek, "Bunlara dayanabilmek için siz çok zengin olmalısınız" demişti.

Yüksek, sesözlü, modern binalar görürsünüz, önünde iki metrelik yolu, yaya kaldırımını, duvarı, hattâ kapısı bile tamamlanmamıştır; hayır, içinde oturanlar yeni taşınmamışlardır, en aşağı bir iki sene beri orada oturuyorlar. Mesele para da değildir, ilgililer hep beraber üç beş lira verseler, o kocaman apartmanın etrafı güllük gülistanlık olur. Öyleyse neden? İş tam bitirme, netice alma zevkine, şuuruna sahip olmamaktan.

Bir Fransız dergisi İngiltere ile ilgili olarak, çikardığı özel bir sayısında İngilizler hakkında şu sözleri söylüyor:

"İngilizler prensiplerden ziyade neticelere önem verirler ve devamlı başarılarının sebeplerini de burada aramak yerinde olur." Çünkü başarının bir tarifi de netice almak, başlanan işi bitirmek sanatıdır.

İlk okulda küçük yavruya ödev veren öğretmen, hiç bir zaman bu ödev bitmeden ona bir yeni-

sini vermemeli veya onu bırak şimdi, ötekine başla dememelidir. Çektığımız bütün sıkıntılar işte buradan başlar.

Evinizde bir musluk bozuktur, badana, boya veya herhangi başka bir tamirat işiniz vardır. Usta bir aralık kaybolur, beklersiniz, ararsınız, kızsarsınız ve nihayet alırsınız. O başka bir yerde de iş almış ve ona da aynı zamanda başlamıştır.

Bundan uzun yıllar önce Almanya'da büyük bir mağazadan gömlek almak üzere sıramı bekliyordum. Benden önceki müşteri bir türlü çıkarılanı beğenmiyor, zavallı satıcı kıza neredeyse bütün çekmece ve rafları boşalttıyordu. Dayanamadım, affedersiniz dedim, ben şu gömleği almak istiyorum, beyin işi uzun süreceğe benziyor, bir dakika bana bakabilir misiniz? Kızcağız birden şaşırıp, adeta anlamamış gibi "sıra bayındır" dedi, "onun işi bitmeden size nasıl bakabilirim" ve ben de tabii bekledim.

Şimdi netice almaya tesir eden faktörleri bir düşünelim:

Birincisi olumlu düşünceye sahip olmaktır. Bazı insanlar vardır, her şeye hayır derler, her şeyin menfi taraflarını görürler, onlara göre hiç bir şey yapılmazsa daha iyi olur, çünkü onlar her şeyin neticesinde bir aksilik, bir yanlışlık çıkacağına, hatta başlarına bir bela geleceğine inanırlar. Böyle insanların cemiyetinden uzaklaşmağa çalışınız, eğer bunu yapamazsanız, hiç olmazsa teşebbüslerinizi onlara açıklamayınız, işi bitirdikten sonra görürlerse, artık size mani olamazlar, onlar rahatla-

rını herşeye tercih eden, alışkanlıklarının taassubu içinde yaşayan insanlardır, kolay kolay değişmezler.

İkincisi, hiç bir işe onu sonuna kadar iyice düşünmeden, yani planlamadan başlamayınız. Ziyarı yok, bunun için sarfedeceğiniz zaman uzun olsun, bu sizi lüzumsuz üzüntülerden ve işin yarıda kalmasından kurtarır. Ani karar verip, aklınıza gelen her şeyi yapmağa kalkışmayınız. Masa başına oturunuz ve yapacağınız şeyleri sırasile yazınız. İmkanlarınızı da not ediniz ve sonra düşününüz, yalnız unutmayınız ki, hiç bir şey yüzde yüz tam olmaz, eksik kalan kısmı karakteriniz, azminiz, cesaretiniz, bilginiz ve insanlarla geçinme kabiliyetiniz tamamlayacaktır.

Üçüncü nokta hata yapmaktan korkmamaktır. Her işte müayyen bir hata yüzdesi vardır. Hiç hata yapmamak isteyen insan hiç iş yapmayan insan demektir. Mesele hata yapmamak değil, hatalardan ders alıp onların tekrerrütmesine mani olmaktır.

Dünyanın en büyük beyin mütehassıslarından bir doktor öğrencilerine verdiği bir konferansa şöyle başlamıştı:

"Hayatımda bu konuda o kadar çok hata yaptım ki, artık sizin bu derece hata yapmanıza imkân kalmamıştır."

Dördüncü nokta olarak şunu hatırlatmak isterim. Shakespear e Kırıl Lear'de şöyle yazar: "En iyiyi bulmak için uğraşırken iyiyi kaybediyorsunuz." Evet daha iyi iyinin düşmanıdır. Bir şeyi mümkün olduğu kadar iyi yapmak istemek doğrudur. Fakat daha iyisini, belki o an için imkansızını yapacağım diye iyiyi bitirmemek, yarıda bırakmak hiç bir zaman doğru değildir. İdeal çözüm o işi mümkün olan en iyi şekilde bitirmeğe gayret etmek ve ileride gerekirse yeni tecrübe, bilgi ve imkanlara göre islâh etmektir. Frenklerin bir sözü vardır, "Roma bir günde yapılmamıştır" derler.

Beşinci faktör ekip halinde çalışmaktan zevk almak, başka insanlarla beraber bir işi yapmış olmakla iftihar etmektir.

Bazı insanlar vardır, her işi tek başına yalnız yapmak isterler. Kurdu, ensesinin neden kalın olduğu sorusuna her işini kendisi yapar da ondan şekline verilen cevap bugünkü sosyal hayatta tamamiyle doğru sayılacak bir hikmet değildir. Önemli hiç bir iş tek başına yapılamaz, medeni dünyada bir çok insanların iş birliğine ihtiyaç vardır. Bu iş birliğini sağlayabilmek için de başta tolerans olarak bazı hasletlere sahip olmamız gerekir. Fakat her

şeyden önce bizim başkalarından istediğimiz şeylerin, onların da aynıle bizden istedikleri ve bekledikleri şeyler olduğunu hatırlarsak, bu yolda epi mesele almış oluruz.

Altıncı olarak kendimizi ve çevremizdekileri şu düşünceye alıştırmalıyız: Bu işin yapılmış olması, yapılmamış olmasından farklıdır, lüzumludur ve daha iyidir. Birçok insanlar, canım şunu yapmasak ne olur, sonunda ölüm yok ya demegi bir marifet sayarlar. Evet eğer Edison da böyle düşünseydi, belki halâ elektrik yerine mum veya yağ kandili yapacak, Dr. Fleming de aynı düşünceye sahip olsaydı, penisilin bulunmayacaktı. Ya Atatürk! Bunu düşünmeğe bile cesaret edemiyorum. Eminim ki şu anda bu satırları yazamazdım.

Bu üzerinde durulması gereken çok önemli bir noktadır, çünkü batı ile doğu düşüncesinin farkını meydana koyar.

75 yaşında bir yabancı uzmanla çalışıyorduk. Kendisi ne zaman büromdan telefon etse, telefonu tam yerine koyar ve başkalarının dolaştırdıkları kordonu düzeltirdi. Evet 75 yaşındaki adam!

Yedinci faktör, toplantılara önem vermek ve onlardan faydalanmaktır. İspanya Demiryollarına ait bir teşkilat el kitabını tercüme ediyorduk. Burada, toplantılarda konuşulacak konular yalnız önceden tespit edilmiyor, aynı zamanda konuşma müddetleri de Genel Müdür tarafından bizzat önceden gündeme işaret ediliyordu. İspanyol olan tercümanın bunun sebebini sordum: Şimdiye kadar hiç bir el kitabında böyle bir şey görmemiştim. Güldü, İspanyollar dedi, çok konuşmasını severler.

Genellikle hepimiz çok konuşmasını severiz ve toplantılardan iyi netice alınmamasının başlıca sebeplerinden biri de herkesin lüzumundan fazla konuşması ve hemen hemen karşısındakileri hiç dinlememesidir.

Montesquieu, insanlar ne kadar az düşünürlerse o kadar fazla konuşurlar der.

Müşterek konularda artık her iş bir arada toplantılarda çözülmektedir. Yeni kat mülkiyeti kanunu bu hususta birçok yenilikler getirmiştir. Beraberce netice almasını bilmeyen insanların toplantıları herkes için bir azab olur, hiç bir şey halledilemez ve çok defa insanlar birbirlerinden nefret ederek ayrılırlar. Bu da menfaatleri müşterek olan insanlar için feci bir sonuçtur.

Sekizinci faktör, kendimizi mümkün olan ufak işlerden başlayarak zorlara doğru gitmeye alıştı-